tíðindablaðið
sosialurin

Nr. 80 Mikudagur 30. apríl 1997 71. árgangur Kr. 7,00

Danir ræðast at vera ov lagaligir móti føroyingum

Tað er danski veljarin, sum ger av, hvønn Føroyapolitikk, danskir politikarar føra, og danir høvdu følt seg nokk so býttar, um teir góvu føroyingum nakað - og so olja fór at spríkja úr undirgrundini stutt aftaná, segði Sigurð Poulsen, landsbankastjóri á evnistinginum hjá Tjóðveldisflokkinum í Vági flaggdagin og leygardagin

Síða 4

Bente og Kristian Martin ársins svimjarar

FM í svimjing var um vikuskiftið, ársins svimjarar vóru valdir og svimjilandsliðið var úttikið. Lesið alt um hetta inni í blaðnum

5 síður við føroyskum ítrótti

Patologiska deild umvælast fyri 1,3 mió

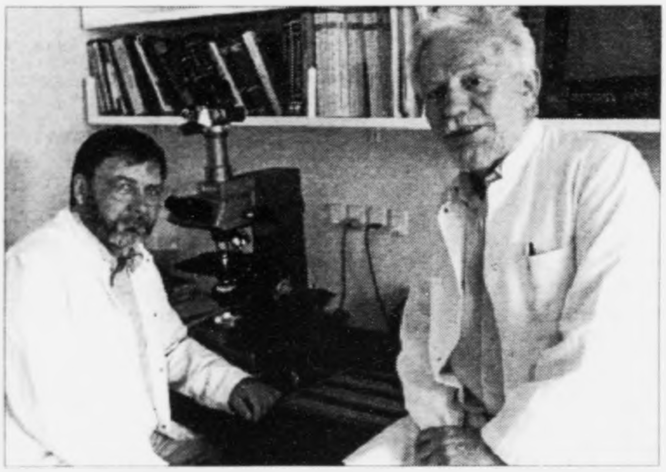

Nú Bjarne Bech fer frá sum patologur, fer Mogens Egholm aftur at røkja starvið, til avloysarin er funnin

Síða 4

Hóast bert 300.000 krónur vórðu settar av til umvæling av patologisku deild, gjørdi leiðslan í vikuni av at fylgja serkønu ráðgevingini og leggja patologisku deild undir eitt í bláa Ambulatoriinum

5.195 fólk fáa úr Samhaldsfasta

Síða 3

Nyggj telefonnummur
hja Atlantic Airways

33700

33800

33900

Atlantic Airways

Landsbankastjórin um samráðingarnar um uttanlandsskuldina:

Danir ræðast at verða ov lagaligir móti føroyingum

– Danir høvdu fólt seg nokk so býttar um teir góvu føroyingum nakað og so olja fór at spríkja úr undirgrundini stutt aftaná.

ÁKI BERTHOLDSEN

– Tað er danski veljarin, sum ger av, hvønn Føroya politikk, danskir politikarir føra, og fara at føra.

– Og danskir politikarir ræðast at verða ov lagaligir ímóti føroyingum.

Segði landsbankastjórin, Sigurd Poulsen, á evnistinginum hjá Tjóðveldisflokkinum á Vági flaggdagin og leygardagin.

Ímillum mong evni, sum vóru umrødd, vóru eisini uttanlandsskuldin, hvussu hon skal gjaldast aftur og um hon skal gjaldast aftur.

Og m.a. varð landsbankastjórin spurdur, um hann helt, at tað var skil í, tá ið Edmund Joensen, løgmaður, tvíheldur um, at danir skulu betala tær milliardirnar, bankamálið kostaði, tí her er talan um ríkismál og ikki um mál, vit hava yvirtikið og tískil hava ábyrgdina av.

Tað fekk landsbankastjórin ikki svara til, segði hann.

Men í síni almennu meting av støðuni, helt hann, at vit skulu ikki vænta, at danskir politikarir verða ov lagaligir ímóti okkum.

Tað ræðast teir, segði Sigurd Poulsen.

Hann hevur ta avgjørdu meining, at tað er fólksins vilji, sum avgerð politikk.

Tí ein politikari, sum ger ímóti fólksins vilja, verður ikki afturvaldur.

Tí er tað danski veljarin, sum fer av, hvønn Føroyapolitikk danskir politikarir fara at føra, segði Sigurd Poulsen.

– Og eg haldi, at teir høvdu fólt seg nokk so býttar mótvegis sínum veljarum, um teir góvu okkum nakað og vit so kanska finna olju um nøkur fá ár og fáa nógvar pengar burturúr.

Sigurd Poulsen helt, at henda áskoðan ger seg eisini galdandi í bankamálinum.

– Tað er heldur ikki rættvíst í eygunum á donum, at teir skulu betala fyri at fyri at fáa skil á í bankamálinum, tá ið teir framman undan betala okkum eina milliard um árið.

Anita á Fríðriksmørk spurdi um tað so ikki gjørdi mun, at talan var um eitt ríkismál, og ikki eitt yvirtikið mál?

- Sigurd Poulsen svaraði, at hetta var ein veikleiki í grundgevingunum hjá donum fyri, at vit skulu betala fyri bankabjargingini hóast eg ikki haldi, at teir kunnu revsast fyri okkara gerðir.

– Men har er heilt greitt eitt veikt punkt hjá donum.

– Fíggjareftirlitið hevur eftirlitið við føroysku peningastovnunum og tað sigur ráðharranum í Danmørk, sum hevur ábyrgd fyri okinum frá støðuni.

– Men teir hava ikki hildið tað verið teirra skylda at upplýsa føroyskar myndugleikar um støðuna.

– Tað er heilt greitt ein veikleiki hjá teimum í bankamálinum, sigur landsbankastjórin.

- Tí annaðhvørt má talan vera um eitt brek í heimastýrislógini, ella hava teir ikki borið seg at í samsvari við andan í henni.

Spurningurin er so, hvussu hatta skal viðgerðast segði hann.

– Men hvør trýr uppá at nakar verður dømdur í bankamálinum?, spurdi hann.

Men um talan kundi blíva um eina politiska semju, kundi hann ikki meta um.

Ikki stuðul

Signar á Brúnni vildi hava at vita, um møguleiki er fyri at samráða seg fram til eina lægri rentu, enn hana, vit nú betala.

Tann møguleikin er ikki royndur, segði Sigurd Poulsen.

Hann segði, at prinsippið aftanfyri avtalurnar ímillum Føroyar og Danmark var, at talan var ikki um stuðul.

– Kortini kunnu vit siga, at eitt sindur av stuðuli liggur í, at vit læna pengarnar frá Danmark fyri somu rentu, sum Danir læntu pengarnar. Tvs. at skuldu vit sjálvi lænt teir, hevði rentan verið hægri, segði Sigurd Poulsen.

Men tað er greitt, danskt prinsipp, at hesi lánini eru ikki statsstuðul.

Og skulu vit burtur frá, at lánini skulu byggja á marknaðarkor, vildi eg uppfata sum eina ógvuliga avgerandi broyting í teirra áskoðan. Tað hevði ikki verið nóg mikið við vanligum samráðingum ímillum Føroyar og Danmark at broytt tær treytirnar. Tað hevði kravt eina veruliga, politiska viðgerð í Danmark, segði Sigurd Poulsen.

Gera akkordskipan

Albert Isfeld helt, at næstu ferð vit samráðast við danir eiga vit at gera teimum greitt, at vit hava yvirhøvur at betala uttanlandsskuldina, sum næsta ár verður 5,6 milliardir.

Hann segði, at eftir hansara tykki vóru tað danir, sum fullkomiliga stýrdu samráðingunum og settu treytirnar og hann saknaði eitt meiri kontant, føroyskt útspæl.

Hann skeyt upp, at vit gera sum privat fólk gera, sum standa í botnleysari skuld til ein banka, og bjóða donum eina akkordskipan, sum sigur, at um teir sleppa kravinum uppá skuldina, skulu vit betala hana tvær ferðir aftur, um vit finna olju undir Føroyum.

Á tann hátt fáa vit sett skattin niður so fjølini fáast at mala aftur.

Sigurd Pouslen vildi heldur ikki gera viðmerkingar til hatta ítøkiliga uppskotið.

Men hann var samdur í, at skalt tú vinna nakað í eini samráðing, mást tú eisini offra okkurt og koma við einum ískoyti til loysnina.

Spurningurin er so, hvat vit eru sinnaði at offra fyri eina betri avtalu.

Eg meini vit kunnu nokta at gjalda segði Albert Isfeld afturímóti.

Sigurd Poulsen segði, at ein skuldari kemur illa fyri, sum noktar at betala, so mikið helt hann, hvið hevði lært seg.

Vit hava dømi um lond í Suðuramerika, sum hava noktað at betalt síni lán.

– Tey eru komin fullkomiliga tvørt fyri.

– Gamani sleppa tey av við gomlu skuldina. Men eingin vil hava nakað við tey at gera aftaná. Tað er ómetaliga trupult hjá teimum at fáa nakran at vísa teimum álit aftur.

Tí helt Sigurd Poulsen, at tað ringasta, vit kunnu gera, er at nokta at betala.

Men hann var samdur í, at okkurt máttı gerast uttan at vit mistu virðingina fyri okkum sjálvum.

Bankin taka skuldina?

Finnbogi Ísakson vildi hava at vita um eingin hevði hugsað tann tanka, at bankin sjálvir yvirtók tann partin av uttanlandsskuldini, sum stavar frá bankabjargingini.

– Nei, tað hevur eingin, svaraði landsbankastjórin stutt aftur.

Hildu seg aftur

Annars fortaldi Sigurd Poulsen, at avtalurnar, sum gjørdar vórðu við Danmark um uttanlandsskuldina, ganga út í 1998.

Báðir partar hava hildið seg frá at gera langtíðaravtalur.

Føroyingar hava ikki viljað bundið seg ov langt fram, tí umstøðurnar hjá fólki hava verið heilt ótolandi.

– Og danir hava heldur ikki bundið seg ov langt fram tí verða teir ov lagaligir, koma teir tvørt fyri mótvegis danska veljaranum.

Sigurd Poulsen sigur, at ein partur í kreppuloysnini var, at landskassin skuldi fíggja hall við at selja lánsbrøv.

Tað hevði ikki borið til at selt lánsbrøv, um avtalurnar við danir skuldu halda uppat í 1998, tí í 1999 skulu vit betala 1,3 milliard og í 2000 aftur 1 milliard.

– Tað hevði gjørt so stórt hol í búskapin, at tað er trupult at siga, hvussu tað hevði ávirka støðuna.

– Tí er avtalað, at samráðingar skulu verða nú í 1997.

Sigurd Poulsen sigur, at tað liggur í avtalunum, at ein loysn skal finnast og danir hava sagt um neyðugt verða statslánini framlongd.

Hann helt eisini, at tað lá í kortunum, at komandi ár skal ein meiri langtíðarloysn finnast.

Tí helt hann ikki, at vandi var fyri, at vit verða noydd at betala alt aftur uppá alt ov stutta tíð.

Men hvussu avtalan kemur at síggja út, er ilt at siga.

Sigurd Poulsen segði, at spurningurin um, antin olja fanst í føroysku undirgrundini, stýrdi donum rættiliga nógv.

Tað er ikki rættvíst í eygunum á donum, at teir skulu betala fyri bankaskrædlið í Føroyum, samstundis, sum teir betala okkum eina milliard í stuðuli um árið. Danir ræðast at vera ov lagaligir ímóti føroyingum fyri ikki at koma tvørt fyri hjá veljaranum helt landsbankastjórin, Sigurd Poulsen á evnistingi í Vági um føroyska búskapin eftir loysningina

Styrkt í trúnni

Flaggdagin, fríggjadagin 25. apríl og leygardagin 26. apríl, skipaði Tjóðveldisflokkurin fyri evnislestri í Vági undir heitinum „Hvussu fóta vit okkum búskaparliga, tá ið tjóðveldið er skipað"

Á tinginum vóru fýra fakligir fyrilsetrar, umframt nógv orðaskifti.

Fyrilestrarnar hildu Sigurd Poulsen, landsbankastjóri, Signar Heinesen, verkfrøðingur hjá landsverkfrøðinginum, Hermann Óskarsson, búskaparfrøðingur á Hagstovu Føroya og Jógvan Mørkøre, samfelagsfrøðingur á Søgu og vísindadeildini á Fróðskaparsetri Føroya.

Á fundinum var nógv tosað um m.a. heimastýrislógina, uttanlandsskuld, bankabjarging og bankaprivatisering og sjálvandi um føroyskan búskap í víðari merking.

Tann brennandi spurningurin var sjálvandi, hvønn boðskap fakmenninir høvdu til spurningin, um vit høvdu kunna fóta okkum búskaparliga, um vit tóku sjálvstýri.

Niðurstøðan kann ikki verða onnur enn, at tjóðveldisfólk fóru av aftur tingi, styrkt í trúnni, um at tað bara til.

Vit fara í blaðnum í dag, og í onkrum komandi bløðum at tríva í nakrar av teimum fakligu sjónarmiðunum, sum førd vórðu fram á evnistinginum.

føroyskt mál bara javnað út til ein felagsnevnara, sum er útvarps- ella sjónvarpsmál og við einum nýuppfunnum orðatilfari - tann dag eru allar Føroyar vorðnar fátækari og føroysk mentan tøvd í klett.

Júst hetta ymiska við landinum og fólkinum ger Føroyar stórar.

Einki menniskja er bara ein abstrakt vera. Øll menniskju koma upprunaliga úr einum ítøkiligum umhvørvi. Har kenna vit tey menniskju aftur, sum vit vuksu upp saman við og livdu saman við. Vit minnast, hvussu tey bóru seg at í gerandisdøgnum, og eisini hvussu tey løgdu orð síni. So leingi vit liva, hava vit myndirnar av teimum. Í bygdum okkara kenna vit húsini, áirnar, fjørurnar, fjøllini og steinarnar. Hetta er heimstaðarkenslan, sum eingin kann renna undan. Upprunin er tað bókstaviliga útgangsstøðið hjá hvørjum menniskja. Alt annað verður so ella so lagað og skapað út frá tí, vit koma frá.

Henda bygdin, Kollafjørður, er ein áhugaverd bygd í Føroyum. Úr hesi bygd, sum man vera líka so gomul sum føroyingar sjálvir, er so nógv gott og skapandi komið. Omma mín var úr Kollafirði, úr Sundinum, og hon var ein ógvuliga vitug kona. Pápi hennara var járnsmiður og var ein av teimum smiðunum, sum settu teir fyrstu komfýrarnar upp í Føroyum. Eg minnist, at hon tosaði so nógv um Kollafjørð. Tá ið bløðini komu, spurdi hon altíð, um nøkur tíðindi vóru úr Kollafirði. Tað kundu ikki vera tær stóru sensatiónirnar úr Kollafirði, tá ið Dimmalætting ella Fjúrtandi komu tá á døgum. Omma dugdi væl at lesa, men tá ið eygun vóru farin at bila, lósu vit fyri henni, hvør ið var deyður í Kollafirði, hvørji nøvn stóðu undir, - um onkur seldi eina kúgv, og frá navninum, sum stóð undir, so visti hon akkurát, av hvørjum fólki hann var. Ein forvitin smádrongur kundi fáa tankarnar á flog, tá ið omman í bundnaturriklæði sat á torvkassanum og fortaldi søgur um sevðatjóvar og huldufólk í Kollafirði. Og myrkrið uttanfyri var einasta leiktjald í einum stórum og dópum drama í nógvum pørtum.

Hetta var ektað gomul føroysk mentan. Eg havi ofta hugsað um, at í grundini var tað eitt mentunarligt afturstig, tá ið SEV forkom huldufólki, spøkilsum og trøllum - og øllum tí áhugaverda, sum livdi og treivst í frummyrkrinum. Hugaheimurin minkaði.

Eg nevni ikki hetta bara fyri at nevna ommu mína - tí hon verður ongantíð ein kendur persónur í Føroya søgu - men sum eitt dømi, sum eg sjálvur kenni, um, hvussu sterk heimstaðarkenslan er, og hvussu hon verður verandi ein partur av hvørjum menniskja.

Ein føroyingur er ikki annað enn ein einstaklingur av einari serstakari føroyskari tjóð. Tað er eisini nóg mikið at vera tað - og at taka upp á seg tær skyldur, sum liggja við. Tær skyldur kunnu vit leggja út eftir lyndi, tí vit eru so ymisk. Eitt er ið hvussu er víst: tað er ikki rættvíst og enn minni klókt at fara at fara at meta føroyingar og at seta teir í bás eftir politiskum flokkum - og kanska bólka teir í góðar og ringar føroyingar. Tí øll munnu vit vera líka góð og líka ring. Hitt samanlagda talið á føroyingum er hin føroyska tjóðin.

Uppi á stongunum veittrar tjóðmerki føroyinga meira enn hvønn flaggdag - eisini gleði- og sorgardagar - og hvørja ferð verður tað til okkara at gera av, hvat vit siggja í tí, og hvørjar skyldur vit halda Merkið leggja á okkum. Hesar skyldur kunnu vit tulka eftir lyndi - men tó ikki so rúmliga, at einki verður eftir.

Gamalt var at siga, at har, sum vón er, har er lív. Vit, sum fylkjast undir Merkinum í dag, eru ikki bara nakrar nationalir fantastar og droymarar. Allir føroyingar standa undir tí. Men vónin - hon liggur í tí, at børnini kenna Merki sítt og virða tað sum sítt.

Tí ein dag standa vit ikki her - men tá standa tey. Tey eru framhald lívsins og tjóðarinnar. Og tí er vón um lív.

Ein niðurstøða kann bara vera, at enn er trúskapurin stórur, og tað er sumt sum bendir á, at hann styrkist í hvørjum, tí at hann er neyðugur. Ikki bara vit, sum hava fótin fastan á gamlari grund, hugsa um fosturland okkara í dag. Eisini teir, sum tæna landi sínum á heimsins høvum, og teir landsmenn, sum fyribils ella fast eru av landi skotnir, munnu í dag senda tankar sínar heim til alt tað, sum teimum er kært í hesum landi. Enn man Føroya klettur líva, eisini hjá teimum.

Uppi á flaggstongunum í Føroyum hongur í dag ikki bara ein samanseymaður dúkur við ávísum litum og støddum, so sum flagglógin fyriskrivar. Uppi í erva brúgva Merkini hvørt ár henda dag um trúskap føroyinga. Merkið er myndin av landinum og fólkinum og øllum tí, sum í sinni og hugaheimi okkara er føroyskt. Í tí liggur viljin til at liva í Føroyum hjá teimum verandi og teimum komandi - og við virðing fyri teimum, sum farin eru. Eingi onnur tøð hava nakrantíð verið hjá føroyingum fyri at binda saman, meðan øldirnar komu, og øldirnar fóru, og meðan ætt eftir ætt sakk undir mold. Onkur var tó altíð eftir oman á foldini at tryggja lívsins framhald í hesum landi, her sum hvast má eftir teimum treytum, vit hava fingið at liva eftir - og eftir teimum treytum, sum vit skapa okkum sjálvir.

Merki føroyinga siggja vit ikki við at stara niður í eina ókenda undirgrund. Merkið siggja vit ikki, uttan vit fetta okkum á og hyggja uppeftir. Nærri vit standa stongini, betri verður uppsiktin til Merkið.

Og so leingi føroyingar fylkast undir Merkinum - so leingi má vera hóskandi at halda flaggdag.

Framtíðin setir krøv

Tað setir stór krøv til føroyingar, at undirgrundin og oljan eru okkara. Framtíðin setir eisini teimum politisku flokkunum stór krøv. Teir mugu skúla sítt fólk nógv betur til at taka avgerðirnar okkara vegna, segði Jógvan Arge í flaggdagsrøðu á Oyrarbakka fríggjadagin

Tað er ein góður siður at halda flaggdag. Hetta er ein siður, sum nú hevur 50 ár á baki. Havnar Hornorkestur tók stigið til flaggdagshald og fekk eisini skótarnar uppi við síni skrúðgongu.

Síðani 1947 hevur flaggdagurin verið hildin á hvørjum ári á Vaglinum í Havn, og sum árini eru liðin og flaggdagurin er vorðin meira viðurkendur sum hátíðardagur, hevur hesin siðurin breitt seg út um landið - eisini higar í Sundalagið, við kórsangi afturat.

Tað var av tilvild, at dagurin bleiv tann 25. apríl, men tað var ikki bara tilvild, at vit fingu tað hvíta, bláa og reyða krossmerkið, tá vit fingu eitt viðurkent føroyskt flagg.

Tá Føroyar og Danmark vórðu hersett í apríl 1940, komu vit í hvør sín part. Týskararnir løgdu sína køldu hond á Danmark, meðan bretar gjørdu eina vinarliga herseting í Føroyum - serliga fyri at verja seg sjálvar móti álopi aftanífrá.

Viðurkenna Merkið

Føroyar vóru fyrsta land, sum bretar yvirhøvur hersettu í seinna heimsbardaga, og teir høvdu eisini bruk fyri, at føroyingar sigldu til Onglands við fiski, men teimum líkaði ikki, at vit sigldu undir donskum flaggi, tí tað var nú vorðið fíggindaflagg.

Uppskotini vóru fleiri um, hvørjum flaggi føroyingar skuldu sigla undir, men so mikið fast hevði studentaflaggið hjá Jens Oliver Lisberg brent seg í hugan hjá føroyingum, at bretar hildu bestu ráðini vera at viðurkenna tað sum føroyskt flagg.

Longu fyri tað høvdu føroyingar málað føroysku litirnar á bógirnar á skipum sínum, og suðuri við Orknoyggjarnar hevði ein bretskur loytnantur biðið kaptein Mikkelsen á sluppini Eysturoynni heysa føroyska Merkið, tá bretar høvdu strikað Dannebrog.

Stríðið um Merkið

Merkið var ein liður í sjálvbjargnisstríðnum hjá føroyingum. Tað vóru studentarnir í Keypmannahavn, sum evnaðu tað til, og tað vóru eisini teir, sum bóru tað fram á fyrsta sinni. Hetta var gjørt í eini tíð, tá studentarnir á politiska bógnum kravdu føroyingum víðari rásir at virka undir.

Merkið var umstrítt í mong ár. Tað var brúkt uppi á landi, og tað var brúkt á bátum og skipum langt áðrenn tað varð viðurkent, og fleiri fingu eisini sviðan at kenna afturfyri, at teir vóru so næsadjarvir.

Tað hendi seg eisini, at Merkið varð drigið niður eftir kravi frá donskum myndugleikum – eitt nú til 1000 ára hátíðina í Reykjavík í árinum 1930. So fløkt vóru flaggviðurskiftini stundum, at eina tíð bar ikki til at flagga við tí kring tinghúsið í Havn.

Tí undrar tað ikki, at tað var hátíðardagur, tá Merkið loksins varð viðurkent hin 25. apríl 1940. Tá høvdu fundir og kravgongur verið í havnargøtum í fleiri dagar, meðan tingast varð um flaggspurningin.

Tá úrslitið so kom, fagnaði mannamúgvan bretska konslinum, sum tikið hevði avgerðina, og savnaðist á Vaglinum at fegnast í felag um Merkið. Har vórðu fosturlandssangir sungnir, og dansurin gekk so listiliga á miðjari nátt.

Ímyndin fyri framburði

Føroyar vóru ikki komnar so langt í politiskum samanhangi tá. Hetta var langt áðrenn heimastýrið. Hetta var í amtstíðini, tá allar avgerðir lógu í Keypmannahavn og føroyingar bara høvdu ummælisrætt og nóg illa tað.

Men hetta var eisini í eini tíð, tá føroyskt vinnulív hevði tikið seg saman og tók stór fet við nýggjum virkjum, sum skipasmiðjum, sildavirkjum, skonnartum og trolarum, ið skuldu fáa Føroyar burtur úr ringastu neyðini, sum hevði valdað, serliga í tríatiárunum.

Merkið var ímyndin fyri hesum framburðsstríði.

Merkið hevur síðani verið tann alføroyska ímyndin. Við merkinum á odda eru vit farin burtur í lond at gera vart við okkum.

Eitt nú tí at vit høvdu okkara egna flagg millum onnur tjóðfløgg, hevur okkum

☞